

Ewelina Zieniuk-Cupryn
UMCS Lublin
ewelina.zieniuk.cupryn@gmail.com

**Marzenna Giedrojc, *Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu jako podmiot polityki etnicznej (1989-2011)*,
Wydawnictwo Naukowe Wydziału Humanistycznego
Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2014, ss. 538.**

Polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych do 1989 roku była w znacznej mierze konsekwencją zmian jakie miały miejsce w strukturze etnicznej polski po II wojnie światowej. Była ona realizowana przez wiele podmiotów, jednak dominującą rolę odgrywało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W okresie poprzedzającym wybuch II wojny światowej głównym organem realizującym tę politykę był, działający w Departamencie Politycznym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Wydział Narodowościowy. Tworzeniem polityki tego obszaru zajmowało się również Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwo Rolnictwa. W pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych podlegała była Ministerstwu Bezpieczeństwa Publicznego, a w następnej kolejności Ministerstwu Administracji Publicznej. Wraz z powstaniem w 1954 r. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych problematyka ta weszła w kompetencje Wydziału Społeczno-Politycznego tego ministerstwa i przez cały okres PRL to właśnie on był głównym realizatorem polityki wobec mniejszości narodowych. W nowo powołanym w 1989 roku Sejmie, który po przemianach ustrojowych ewaluował z organu zmarginalizowanego w Polskiej Rzeczpospolitej Ludowej do podmiotu realnie podejmującego decyzje polityczne i mającego wpływ na kreowanie polityki w państwie, znacznie zmienił się sposób postrzegania komisji sejmowych i ich ról. Powołana w dniu 2 sierpnia 1989 roku, zgodnie z regulaminem Sejmu, Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych ukonstytuowała się piętnaście dni później, powołując na stanowisko przewodniczącego Jacka Kuronia. Powołanie Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych było wyrazem zmian zachodzących w polityce państwa polskiego, i dało zupełnie nowe możliwości działania w zakresie polityki etnicznej.

W powyższym kontekście godnym odnotowania jest fakt, iż nakładem Wydawnictwa Naukowego Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego, ukazała się ostatnio książka autorstwa Marzenny Giedrojc pod tytułem: *Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu jako podmiot polityki etnicznej (1989-2011)*. Należy też dodać, że Marzena Giedrojc jest pracownikiem Instytutu Politologii i Europeistyki, Wydziału Humanistycznego, Uniwersytetu Szczecińskiego. Jej badania oscylują wokół tematów związanych z mniejszościami narodowymi oraz regionem Pomorza Zachodniego. Jest autorką ponad trzydziestu artykułów naukowych oraz monografii o tożsamości kulturowej mieszkańców Pomorza Zachodniego oraz myśli politycznej Polskiej Partii Socjalistycznej - Wolność, Równość, Niepodległość, Stronnictwa Ludowego, Stronnictwa Narodowego i Stronnictwa Pracy.

Celem monografii, jak deklaruje autorka, jest przedstawienie Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako podmiotu realizowanej w Polsce od 1989 roku polityki etnicznej, pod względem realizowanych przez Komisję funkcji, procesu decyzyjnego, współpracy Komisji z organami państwa, finansowania mniejszości narodowych oraz oceny realizowanych przez Komisję zadań. W celu znalezienia odpowiedzi na postawione cele badawcze przyjęła ona pięć następujących hipotez badawczych:

- 1) W latach 1989-2011 w Polsce państwo nie dysponowało wyodrębnionym i wyraźnie wyspecjalizowanym resortem zajmującym się całościowo polityką etniczną, czyniły to różne organy państwa.
- 2) Polityka etniczna w Polsce od 1989 roku zdominowana została przez organa i instytucje, które tworzyły całościowy kształt prawnych, organizacyjnych i ideologicznych działań państwa, skierowanych na organizację życia mniejszości narodowych i etnicznych oraz wzajemnych stosunków między nimi.
- 3) Komisja Mniejszości Narodowych i etnicznych od 1989 roku była organem współtworzącym prawo i ochronę prawną w zakresie mniejszości narodowych, etnicznych i językowych w Polsce oraz posiadała niezbędny potencjał do wypracowania aktów prawnych w tym zakresie.
- 4) Reguły realizacji polityki etnicznej w Polsce zmieniły się po przejściu odpowiedzialności w rządzie za tę politykę przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, a Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu, do czasu uchwalenia ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych, nadal była organem mającym wpływ na politykę etniczną w Polsce.

- 5) Powstanie Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu było jednym z wielu czynników, które wpłynęły na upodmiotowienie i instytucjonalizację wewnętrzną mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.

Postawione przez autorkę cele pracy zostały z sukcesem zrealizowane. W książce przekonywująco zaprezentowano Komisję Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako rzeczywisty podmiot realizowanej w Polsce po 1989 roku polityki etnicznej. Trzeba tu dodać, że Marzenna Giedroń przy pisaniu książki posłużyła się właściwymi metodami badawczymi. Pierwsza z nich to metoda instytucjonalno-prawna, która została wykorzystana przy analizie reguł i procedur funkcjonowania Komisji Mniejszości Narodowych, Sejmu RP i jego organów, organów centralnych a także zależności pomiędzy nimi. Dzięki zastosowaniu metod normatywno-behawioralnych zbadany został wpływ norm i regulacji prawnych na zachowania i postawy posłów oraz liderów mniejszości narodowych w trakcie posiedzeń Komisji i debat plenarnych Sejmu. Autorka wykorzystała również metodę decyzyjną dzięki której możliwe stało się zbadanie mechanizmów podejmowania decyzji w Komisji, oraz porównanie ich z politycznymi okolicznościami i determinantami polityki etnicznej. Wykorzystała również metodę komparatystyczną, która pozwoliła na ukazanie ciągłości polityki etnicznej w Polsce, wyłoniła etapy kształtowania się owej polityki w latach 1945-1989 i 1989-2011, oraz przedstawiła proces legislacyjny i kontrolny w rozpatrywanych kadencjach.

Omawiana publikacja ma układ problemowy. Składa się z wprowadzenia, pięciu rozbudowanych rozdziałów oraz zakończenia. Tytuły rozdziałów, podrozdziałów jak również całej książki odzwierciedlają treść w nich opisaną i przeanalizowaną. Autorka już w tytule niniejszego opracowania podaje cezurę czasową w granicach których oscylują jej rozważania.

We wstępie książki autorka pochyla się nad swojego rodzaju genezą polityki państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych, i przedstawia warunki w jakich się ona kształtowała. Podkreśla tu, że zmiany ustrojowe mające miejsce w państwie polskim w 1989 roku przyniosły ze sobą również duży zwrot w realizacji polityki etnicznej. Od 1989 roku opiera się ona na trwałej akceptacji różnorodności etnicznej społeczeństwa, a namacalnym dowodem tych zmian są powołane na poziomie krajowym, samorządowym i lokalnym nowe instytucje, których istotnym przykładem jest właśnie analizowana przez Marzennę Giedroń Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Polityka etniczna w perspektywie politologicznej”, autorka skupiła się na wprowadzeniu teoretyczno-metodologicznym do swojej pracy. Przedstawiła jaki zakres tematyczny obejmuje publikacja oraz jakie ma cele i hipotezy badawcze. Następnie zaprezentowane zostały metody badawcze jakie były pomocne przy powstawaniu książki oraz stan badań, źródła i konstrukcja pracy. W pierwszym rozdziale swojej pracy autorka podejmuje również próbę zdefiniowania polityki narodowościowej i polityki etnicznej, oraz kategorie mniejszości narodowej i mniejszości etnicznej.

Kolejny rozdział nosi tytuł „Współczesny wymiar polityki etnicznej w Polsce”. Celem tego rozdziału, co zresztą podkreśliła sama autorka, jest przedstawienie spójnego obrazu polityki etnicznej państwa w latach 1989-2011. Marzenna Giedrojc skupia się w nim na przedstawieniu polityki etnicznej państwa polskiego po 1945 roku, opisuje mniejszości narodowe i etniczne w nowej polskiej rzeczywistości politycznej, przedstawia i krótko charakteryzuje organy rządowe oraz inne podmioty realizujące politykę etniczną po 1989 roku, a także podejmuje temat polityki przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce.

W rozdziale trzecim pt. „Komisja Mniejszości Narodowych i etnicznych w strukturze Sejmu”, autorka skupia się na szczegółowej analizie badanego podmiotu. W poszczególnych podrozdziałach porusza takie wątki jak: rola i zadania komisji sejmowych w pracach i strukturze Sejmu, status Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych, formy i obszary działania owej Komisji, oraz kontakty i spotkania międzynarodowe Komisji. Zauważa, że ugrupowania polityczne w latach 1989-2011 nie przejawiały szczególnego zainteresowania polityką etniczną i kwestiami mniejszości. Jej zdaniem tematy oscylujące wokół mniejszości nie były podejmowane, nie dyskutowano o zmianach czy ewentualnych wariantach przeobrażeń. Partie polityczne oraz ich członkowie nie podejmowali aktywnej dyskusji, gdyż w nowej sytuacji politycznej temat mniejszości narodowych, etnicznych i językowych nie stanowił osi podziału pomiędzy poszczególnymi partiami. Problemy mniejszości były nie istotne zarówno dla partii rządzących jak i opozycji, stąd też nie miały znacznego wpływu na relacje rząd-opozycja.

W rozdziale czwartym pt. „Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych w realizacji funkcji ustawodawczej Sejmu” autorka porusza kwestie udziału Komisji w pracach nad poszczególnymi ustawami dotyczącymi mniejszości. W poszczególnych podrozdziałach poruszone zostały kwestie Konstytucji RP, ustawy o stosunku Państwa Polskiego do Autokefalicznego Kościoła Pra-

wosławnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, ustawy – Prawo o języku polskim, ustawy o ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, ustawy o ratyfikacji Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych.

Piąty i zarazem ostatni rozdział swojej książki Marzenna Giedroń poświęciła Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych oraz realizowanej przez nią funkcji kontrolnej Sejmu. W rozdziale tym poruszane są kwestie budżetu państwa, problemów funkcjonowania szkolnictwa, oświaty i edukacji dla mniejszości narodowych, problemu dostępu mniejszości narodowych i etnicznych do środków masowego przekazu, programu zapobiegającego dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji, programu na rzecz społeczności romskiej, oraz zadań Komisji wynikających z ustawy o mniejszościach narodowych.

W zakończeniu autorka podkreśla wagę zmian politycznych, jakie miały miejsce w Polsce w 1989 roku. Wskazuje, iż w bardzo dużym stopniu przyczyniły się one do przyjęcia przez państwo nowej polityki etnicznej, w tym również nowych regulacji prawnych. Jednocześnie państwo polskie zyskało możliwość aktywnego partnerstwa w międzynarodowym wypracowywaniu standardów ochrony praw człowieka, w tym także do ochrony praw osób należących do mniejszości narodowych.

Na bazie dogłębnej analizy źródeł, autorka wykazuje, iż w latach 1989-2011 Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych Sejmu posiadała niezbędny potencjał do wypracowywania aktów prawnych mających wpływ na realizowaną politykę etniczną państwa. Podkreśla również, iż cechą polskiej polityki etnicznej jest słabość koordynacji działań poszczególnych organów zarówno na szczeblu centralnym jak i samorządowym. Dodaje, iż według niej największym osiągnięciem Komisji było uchwalenie przez Sejm z inicjatywy Komisji ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Oceniając stronę formalną monografii należy zauważyć poprawność sformułowanego jej tytułu. Wynika z niego jednoznacznie co jest przedmiotem zainteresowania autorki a co za tym idzie co będzie tematem rozważań w niniejszym opracowaniu. Marzenna Giedroń równie wyraźnie zaznaczyła w nim cezury czasowe swojego opracowania. Na tak pozytywną ocenę nie zasługuje przyjęta konstrukcja pracy. Jest ona wyjątkowo rozbudowana, w szczególności w kontekście liczby podrozdziałów. Można się tu zastanawiać, czy wszystkie one są rzeczywiście konieczne i czy niektóre z nich nie są przypadkiem swojego

rodzaju *suprefluum*. Struktura pracy zaproponowana przez autorkę jest jednak z pewnością konsekwencją jej wewnętrznego przekonania i uznania, iż opracowanie winno rozpoczynać się od podjęcia pewnych wątków teoretycznych, zaś kolejne części pracy powinny być ich rozwinięciem bądź też ukazaniem praktyki funkcjonowania owych teoretycznych zagadnień.

Wartość monografii podnosi trzydzieści siedem przejrzystych tabel, łącznie z ich spisem. Autorka podaje również obszerny wykaz źródeł, począwszy od archiwalnych, przez akty normatywne i dokumenty urzędowe, aż po artykuły, prace zwarte oraz źródła internetowe.

Książka jest godna polecenia ze względu na swoją wartość merytoryczną, szczegółowe analizy, poprawność hipotez oraz wniosków. Nie ulega wątpliwości, że stanowi ona istotny element badań nad polityką etniczną państwa polskiego po 1989 roku.